

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE DIN BUCUREȘTI

Domeniul: Arte Vizuale

**REPREZENTAREA NUDULUI ÎN ARTELE
VIZUALE ÎNCEPÂND CU A DOUA JUMĂTATE
A SECOLULUI XX PÂNĂ ÎN PREZENT**

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

Coordonator științific :

Prof. Univ. Dr. Cosmin Paulescu

Doctorand:

Mihaela Constantin

București

2023

Cuprinsul tezei de doctorat

Capitolul 1. Introducere.....	5
1.1.Scopul și relevanța studiului.....	5
1.1.1. Obiective și întrebări de cercetare.....	8
1.1.2. Structura lucrării.....	9
1.2.Metodologia.....	10
1.2.1. Colectarea datelor și informațiilor.....	10
1.2.2. Analiza și interpretarea datelor.....	11
1.2.3. Abordarea teoretică.....	11
1.2.4. Criterii și principii de evaluare și comparație.....	11
1.2.5. Limitările și provocările metodologice.....	12
1.2.6. Validitatea și fiabilitatea cercetării.....	12
1.3.Definirea conceptului de nud în artă.....	12
1.3.1.Distinția dintre nud și gol.....	13
1.3.2. Nudul ca vehicul de exprimare artistică.....	13
1.3.3. Nudul în diferite contexte culturale și istorice.....	13
Capitolul 2. Originea nudului în artă.....	15
2.1. Primele reprezentări ale figurii umane în preistorie-colecția de figurine „Venus”.....	16
2.2.Reprezentările Afroditei în Roma și Grecia Antică	25
2.3.Dispariția trupului dezgolit în Evul Mediu	39
Capitolul 3. Nudul în artele vizuale din România comunistă.....	45
3.1. 1950: Primul deceniu după război.....	50
3.1.1. Contextul artistic din blocul estic.....	50

3.1.2. Construirea unui „Nou Om”.....	52
3.2. 1960: Refugiul în abstract	57
3.2.1. Corneliu Baba.....	59
3.2.2. Erotism și ideologie: sculptura comunistă pe litoralul românesc.....	62
3.2.3. Influențe din Europa Occidentală	66
3.3. 1970: Gesturi de eliberare	71
3.3.1. Performance art și noile media.....	72
3.3.2. Utilizarea corpului ca formă de protest în mișcarea feministă.....	76
3.3.3. Aderarea artiștilor români la curente artistice din vest.....	80
3.4. 1980: Generația optzecistă.....	85
3.4.1. Noul val de artiști.....	87
3.4.2. Rezistența prin cultură.....	91
Capitolul 4. Arta postcomunistă.....	98
4.1. 1990: Tranziție și efervescență artistică.....	99
4.1.1. Explorarea libertății: schimbarea paradigmei artistice.....	100
4.1.2. Renașterea artistică: noua generație de artiști în anii '90.....	103
4.1.3 Body art.....	109
4.2. 2000: Începutul mileniului trei: noi perspective și practici artistice.....	113
4.2.1. Globalizare și transformare: artiștii români în contextul aderării la Uniunea Europeană.....	114
4.2.2. Revitalizarea mișcării feministe.....	119
4.3. 2010: Continuitatea evoluției și direcțiile emergente în arta nudului.....	123

4.3.1. Intersecțiile digitale: arta stimulată de internet.....	123
4.3.2. Artă queer.....	128
4.4. Nudul în arta contemporană românească.....	135
Capitolul 5. Implicațiile conceptuale și contextuale ale reprezentării nudului în practica artistică personală.....	144
5.1. Parcursul artistic personal și formarea ca artist.....	145
5.1.1 Starea de Veghe – 2016.....	146
5.1.2. Castaway – 2017.....	148
5.2. Analiza lucrărilor și proiectelor artistice.....	151
5.2.1. Venus from the Sewer – 2020.....	151
5.2.2. Female Urge – 2022.....	152
5.2.3. Its All in Your Head - 2023	154
5.2.4. What’s My Purpose? A Female Body Interrogative.....	156
5.3. Impactul și relevanța practicii artistice.....	158
Concluzii.....	161
Bibliografie.....	165
Anexe	171

Cuvinte cheie: artă contemporană, artă comunistă, feminismul, nudul în arta românească, artă post-decembristă, body art

Cercetarea are ca obiective principale analiza cuprinzătoare a evoluției nudului în artele vizuale românești din perioada 1950 până în prezent, în contextul istoric, social și cultural, identificarea și analiza operelor semnificative ale artiștilor români care au abordat tema nudului, compararea scenei artistice românești cu cea europeană în ceea ce privește reprezentarea nudului, și contribuția la cunoașterea și înțelegerea nudului în arta românească. Întrebările de cercetare se concentrează pe evoluția reprezentării nudului în artele vizuale românești, caracteristicile operelor semnificative care abordează această temă, asemănările, diferențele și influențele reciproce între scena artistică românească și cea europeană, și contribuția acestei analize la cunoașterea și înțelegerea artei românești.

Această teză de doctorat explorează evoluția nudului în artele vizuale românești din anii 1950 până în prezent, într-un context istoric, social și cultural. Obiectivele studiului sunt analiza detaliată a operelor semnificative care abordează tema nudului, compararea scenei artistice românești cu cea europeană în privința reprezentării nudului și contribuția la cunoașterea și înțelegerea nudului în arta românească. Lucrarea se străduiește să răspundă la întrebări legate de evoluția reprezentării nudului în artele vizuale românești și influențele reciproce cu scena artistică europeană. Teza este structurată în cinci capitole care acoperă originea nudului în artă, evoluția sa în arta românească din anii 1950 până în prezent, implicațiile reprezentării nudului în practica artistică personală și concluzii. Metodologia de cercetare include colectarea de date prin cercetare documentară, vizitarea muzeelor și galeriilor de artă, consultarea de cataloage de expoziții și arhive și realizarea de interviuri cu artiști și critici de artă.

Capitolul 1. Introducere

Capitolul 1 oferă o introducere în studiul nudului în arta vizuală și rolul său central în reprezentarea condiției umane. Se subliniază că figura umană a fost întotdeauna un punct focal în arta vizuală, de la cele mai primitive forme de artă până în prezent. Figura umană, adesea prezentată în formă nudă, a fost reprezentată în mod egal pentru ambele sexe, variind în funcție de cultură și perioadă istorică. Studiul subliniază, de asemenea, varietatea de tehnici și materiale folosite pentru a reprezenta corpul uman.

Prima parte a lucrării oferă o introducere în studiul nudului în arta vizuală și rolul său central în reprezentarea condiției umane. Se subliniază că figura umană a fost întotdeauna un punct focal în arta vizuală, de la cele mai primitive forme de artă până în prezent. Figura umană, adesea prezentată în formă nudă, a fost reprezentată în mod egal pentru ambele sexe, variind în funcție de cultură și perioadă istorică. Studiul subliniază, de asemenea, varietatea de tehnici și materiale folosite pentru a reprezenta corpul uman.

În același timp, această cercetare urmărește să evidențieze importanța studiului corpului uman în artele vizuale și modul în care reprezentarea acestuia a reflectat diferite momente istorice și valori sociale. Rolul nudului în artă, fie că a fost folosit pentru a reprezenta idei universale sau pentru a transmite mesaje politice sau sociale, a evoluat de-a lungul secolelor, reflectând schimbarea atitudinilor față de corpul uman și sexualitate.

Tot în acest capitol este prezentată metodologia și abordarea teoretică a lucrării. Se explică modul în care datele și informațiile vor fi colectate, analizate și interpretate, precum și criteriile și principiile care vor fi utilizate pentru a evalua și a compara operele artiștilor români. De asemenea, se prezintă teoriile și conceptele relevante care vor fi utilizate pentru a analiza și a înțelege evoluția și semnificația nudului în artele vizuale românești și pentru a face comparații între scena artistică românească și cea europeană.

Capitolul 2. Originea nudului în artă

Tema aleasă pentru cercetarea doctorală necesită o explorare detaliată a reprezentării corpului uman în artă în diverse perioade istorice. Se propune o analiză a siluetelor emblematică din trei epoci distincte: Paleolitic, Antichitatea Greco-Romană și Evul Mediu Creștin, cu accent pe reprezentările feminine. Dintre toate reprezentările artistice care mi-au atras atenția, merită menționate figurinele antropomorfe de dimensiuni reduse, frecvent întâlnite în perioada paleoliticului superior și denumite adesea cu termenul „Venus”. Aceste statuete, realizate în mod predominant din lut sau piatră, reprezintă una dintre primele manifestări ale artei portretistice și reflectă o prelungă fascinație a umanității pentru corpul uman.

Una dintre cele mai emblematic reprezentări ale acestui tip de artă este Venus din Willendorf, o statueta feminină sculptată în calcar oolitic, ce datează de aproximativ 25.000 - 30.000 de ani în urmă. Figura, cunoscută pentru formele sale rotunde și proporții exagerate, este considerată o reprezentare a fertilității și poate fi interpretată ca un simbol al vieții și al regenerării în cadrul societăților de vânători-culegători din Paleoliticul Superior.

Analiza comparativă a acestor repere vizuale oferă o perspectivă profundă asupra evoluției reprezentării corpului uman în artă, în contextul transformărilor socio-culturale și a conștientizării și aprecierii formei umane. Această studiere atentă a „Venusei” din Willendorf și a altor opere similare constituie baza necesară pentru a înțelege modul în care nudul a fost perceput și reprezentat în artele vizuale de-a lungul timpului, inclusiv în arta românească modernă și contemporană. Aceasta reprezintă punctul de plecare în cercetarea mea asupra evoluției și semnificației nudului în arta vizuală, de la primele încercări de a înfățișa corpul uman în arta preistorică, până la interpretările complexe și diverse din secolul XX și XXI.

Un aspect adițional de semnificație incontestabilă în această explorare meticuloasă a corpului uman se regăsește în absența notabilă a acestuia din operele vizuale din perioada medievală. Într-adevăr, reprezentarea corpului uman nud este aproape integral absentă din imaginile artistice ale acelei epoci, cu excepții notabile care aparțin canonului Vechiului Testament.

Particular, reprezentările artistice ale Genezei oferă ocazii singulare de a înfățișa corpul uman în stare de nuditate. În aceste scene, prezența lui Adam și a Evei, primii oameni conform tradiției biblice, este evocată printr-o abordare remarcabilă a nudului. Aceste înfățișări, deși limitate în număr, reprezintă excepții semnificative de la predominanța veșmintelor în arta medievală și oferă o perspectivă valoroasă asupra evoluției conceptului de nuditate în istoria artei.

Această încadrare contrastantă a corpului uman - de la absența generalizată a nudului în arta medievală la prezența sa distinctă în reprezentările biblice - aruncă o lumină semnificativă asupra modului în care societatea și valorile culturale influențează percepțiile și reprezentările corpului uman. Acesta constituie un punct central în analiza mea, întrucât ne permite să urmărim transformările și reinterpretările continue ale nudului în istoria artei, până la abordările contemporane din arta românească.

Capitolul 4. Nudul în România în perioada comunistă

După al doilea război mondial, guvernarea comunistă a redefinit scena artistică din Europa centrală și de est, pe care o va controla pentru următoarele patru decenii. În anii imediat postbelici, artiștii și-au continuat angajamentul față de modernism, reluat din activitățile avangardiste pre-belice. Principalele trei curente din perioada interbelică, Futurismul, Dadaismul și Suprarealismul, s-au transformat și au devenit baza pentru următoarele mișcări și curente artistice.

În anii 1950, regimul nou instaurat în România a folosit arta ca mijloc de propagandă și promovare a ideologiilor socialiste, încurajând artiștii să lucreze în acest spirit. A fost o perioadă în care au fost organizate expoziții de artă socialistă și artiștii au fost trimiși să studieze aceste abordări în țări unde socialismul se dezvoltase mai rapid. În contextul transformărilor semnificative postbelice din Blocul Estic, realismul socialist a devenit curentul artistic principal, având ca scop glorificarea proletariatului și a idealurilor socialiste. Artiștii au fost chemați să reprezinte tematici revoluționare și muncitorești, ceea ce a condus la apariția unor opere remarcabile, deși cu o varietate tematică limitată. Realismul socialist a devenit nu doar un stil artistic, ci și un instrument de control și propagandă, impunând artiștilor să se conformeze normelor sale sub amenințarea marginalizării, exilului sau chiar arestării.

Noul realism socialist a introdus conceptul de "noul om", prezentând bărbați și femei ca cetățeni ideali ai viitorului comunist. Acest curent a pus accentul pe valorile sociale emergente, precum accesul la educație, egalitatea de gen și rolul proeminent al muncitorului industrial. În acest context, reprezentarea nudului s-a transformat, devenind simbol al muncii și egalității, fără idealizarea sau sexualizarea tipice perioadelor precedente. Acesta era frecvent înfățișat în scene de muncă industrială sau agricolă, reflectând contribuția corpului uman la societatea socialistă.

Anii 1960 în arta românească au fost caracterizați de evoluție și experimentare, chiar în contextul opresiv al regimului comunist. Nudul, ca subiect tradițional, a jucat un rol vital în acest efort de explorare estetică și simbolică, devenind o unealtă de exprimare a ideilor și emoțiilor într-o perioadă de restricții culturale. În pofida constrângerilor impuse de regim, artiștii români au folosit nudul ca mijloc de exprimare subversivă și inovativă, folosindu-l pentru a-și afirma individualitatea și a contesta normele artistice impuse. Cu toate că realismul socialist rămânea stilul oficial, artiștii au început să experimenteze cu forme și tehnici noi, folosind nudul ca un teren de explorare creativă în cadrul tinerei generații de artiști.

În anii '70, dezvoltarea noilor medii artistice, cum ar fi fotografia, filmul, montajele și arta performativă, a deplasat pictura de la poziția sa dominantă în lumea artei. În special, artiștii femei au folosit aceste noi forme de expresie pentru a-și afirma prezența într-o lume artistică predominant masculină. În Occident, arta performativă a devenit un mod important de a exprima idei personale și politice, cu artiști precum Marina Abramović și Chris Burden folosind corpul pentru a interoga și contesta normele sociale. Feministele, precum Carolee

Schneemann, au folosit, de asemenea, această formă de artă pentru a contesta stereotipurile de gen.

În contrast, în Europa comunistă, arta performativă a fost folosită ca un mijloc de a scăpa de controlul autoritar, cu artiștii folosind corpul ca un instrument de disidență și rezistență, cum ar fi artista cehă Alena Kupčíková și artiștii români Ion Grigorescu și Geta Brătescu. Marina Abramović, una dintre cele mai respectate artiste performative contemporane, a explorat limitele corpului și ale minții, implicând publicul în lucrările sale și schimbând percepțiile despre ce poate fi considerată artă.

Într-o perioadă de incertitudine sociopolitică și economică, în care chiar și elita comunistă începea să-și piardă credința în propriul sistem, artiștii din Europa Centrală și de Est au contestat fațada riguroasă a socialismului. Reacționând la dezintegrarea graduală a modelului socialist, aceștia au folosit tehnici postmoderne pentru a critica stilistica ideologiilor politice. A fost o eră a pluralismului artistic, cu granițe diluate între diferitele genuri artistice, și a interacțiunii cu alte forme de expresie culturală, precum muzica underground și subcultura new-wave. Noua generație de artiști a explorat diferite medii și contexte, transformând spațiile periferice în locuri de expresie artistică și rezistență culturală, marcând o schimbare semnificativă în peisajul artistic al anilor '80.

În perioada anilor '80, o nouă generație de artiști români au început să lucreze, aducând o energie și o strategie de lucru care se opunea cenzurii. Tinerii plasticieni au început să caute noi teme și subiecte personale, găsind propriile stiluri și direcții de cercetare. Un exemplu notabil este Marilena Preda Sânc, care a explorat relația dintre corp, spațiu și timp. Lucrările sale, mai ales seria "Corpul meu este Spațiu în Spațiu, Timp în Timp și Memorie a Tot", au reflectat asupra construcției identitare și relației dintre macro și micro-univers. Preda Sânc a folosit corpul ca instrument performativ pentru a investiga categorii identitare, oferind o perspectivă socio-politică, mai ales în contextul post-comunist.

Capitolul 4. Nudul în România postcomunistă

Această parte a lucrării se concentrează pe evoluția artei nudului în România după 1989, perioadă postcomunistă plină de schimbări profunde la nivel politic, economic, social și cultural. Aceste transformări au influențat practicile și discursul artistic, diversificând și inovând reprezentarea nudului. Sunt analizate influențele noilor libertăți democratice, globalizării și deschiderii către Occident asupra practicilor artistice. Se cercetează cum artiștii

au explorat și reinterpretat nudul, angajându-se în dezbateri despre corp, gen, sexualitate și putere.

În anii '90, arta românească a experimentat intens cu reprezentarea corpului, explorând dimensiunile sale socio-politice și folosindu-l pentru a exprima experiențe traumatiche. În special, artiștii feministe au folosit arta performativă pentru a confrunța privirea masculină, folosind tactici vizuale și verbale șocante pentru a evidenția perspectivele femeilor asupra violențelor suferite. Reluarea legăturilor cu țările occidentale a adus o nouă atenție asupra artiștilor din fostul bloc estic. Liber de cenzură, artiștii au putut pune în practică idei nealterate, iar mulți au ales să migreze către Vest, transpunând în lucrările lor experiențele și traumele trăite sub regimul comunist.

În această perioadă, nuditatea a devenit un simbol al libertății de exprimare și un instrument de explorare a identității personale și colective. Utilizată pentru a critica normele societății, pentru a contesta convențiile de gen și pentru a interoga relația dintre public și privat, corpul nud a devenit un subiect activ în artă. La începutul secolului XXI, scena artistică românească era marcată de schimbări semnificative și de lupta cu moștenirea trecutului comunist. Emergența artiștilor femei pe această scenă a fost întâmpinată cu o combinație de curiozitate și scepticism, în contextul în care publicul și criticii se adaptau la schimbările de paradigme în artă și la noile perspective despre rolurile de gen. Acest nou mileniu a adus cu sine și o reorientare a criticii artistice, inspirată de moștenirea neo-avangardistă și modernistă.

Cu apariția internetului, un val de informații și imagini media a motivat artiștii mai tineri să exploreze noi tehnici și abordări, în special în sfera artelor vizuale, folosind fotografia și video pentru a-și exprima ideile artistice. În anii 2010, peisajul social și cultural al României a trecut prin transformări semnificative care au influențat în mod direct arta contemporană. Artiștii au început să experimenteze mai liber cu diverse tehnici și materiale, inclusiv reprezentarea nudului, care a luat noi forme și semnificații. În același timp, colaborarea și schimbul intercultural cu alți artiști și instituții europene au crescut, permițând artiștilor să-și extindă orizonturile, să se inspire și să se implice în proiecte internaționale, contribuind astfel la dezvoltarea și diversificarea discursului artistic global. În anii 2010, România a observat o creștere a vizibilității și acceptării comunității LGBTQ+, o schimbare socială care a influențat semnificativ arta contemporană. Artiștii au început să abordeze tematici legate de diversitatea sexuală, identitatea de gen și normele sociale.

Arta queer, care explorează aceste teme din perspectiva membrilor comunității LGBTQ+, a câștigat teren. Această formă de artă a funcționat nu doar ca un mijloc de autoreprezentare și de explorare a propriei identități, ci și ca o platformă pentru crearea de comunități și întărirea solidarității LGBTQ+, creând spații în care aceste experiențe și înțelesuri pot fi împărtășite și negociate.

Scena artei contemporane din România este marcată de dinamism și reinventare continuă, cu tineri artiști care aduc idei inovatoare, sprijiniți de universități de top din domeniul artei. Cu toate acestea, mulți dintre absolvenți aleg să se angajeze în industrii conexe precum relațiile publice sau designul, în timp ce un procentaj redus optează pentru artele vizuale, din cauza competitivității crescânde a pieței. Pentru a reuși, tinerii artiști trebuie să îmbine competența tehnică și creativitatea cu adaptabilitatea și inovația. Se observă o tendință spre explorarea mai multor medii și tehnici artistice, reflectând natura multidisciplinară a artei contemporane. În plus, progresul tehnologic și accesibilitatea rețelelor sociale permit artiștilor să își promoveze munca la nivel global, extinzându-și responsabilitățile și devenind manageri eficienți ai timpului propriu și promotori activi ai muncii lor în mediul online. Astfel, prezența în mediul digital și interacțiunea cu publicul devin elemente esențiale pentru succesul în arta contemporană.

Capitolul 5. Implicațiile conceptuale și contextuale ale reprezentării nudului în practica artistică personală

Această secțiune crucială a lucrării de cercetare doctorală își propune să ilustreze evoluția și diversificarea activității artistice pe parcursul celor patru ani de explorare intensivă. Într-un demers de explorare artistică complexă, am traversat multiple paradigme și tehnici, culminând într-o serie de proiecte semnificative ce au capturat metamorfoza subiectului artistic sub diferite forme și interpretări.

În inițiala fază a cercetării mele, accentul a fost pus pe pictura figurativă, având ca subiect principal corpul feminin. Fiecare perioadă încerca să captureze grația formelor anatomice și să dezvăluie expresivitatea emoțională a subiectului. Această abordare a picturii figurative a reprezentat un punct de plecare vital în înțelegerea subtilităților reprezentării corpului uman și în explorarea relației sale cu percepția și interpretarea vizuală.

Concluzii

Reprezentarea nudului în arta românească a traversat un parcurs complex și dinamic începând cu anii 1950 până în prezent. În perioada socialistă, nudul a fost reprezentat în moduri convenționale, fiind deseori idealizat și folosit ca simbol al forței, al muncii și al productivității. În anii 1980, a început să apară o nouă abordare a nudului, mai expresivă și mai personală, cu artiști ce explorau tematici precum vulnerabilitatea, sexualitatea și subconștientul. După 1989, în contextul schimbărilor politice și sociale, reprezentarea nudului în arta românească a început să se diversifice semnificativ, aducând în discuție teme precum identitatea, genul, corpul și puterea. În anii 2000, artiștii au devenit mai deschiși și mai experimentali, abordând nudul în moduri variate și inovative și folosind o gamă largă de medii și tehnici.

Încheierea acestei lucrări doctorale aduce în discuție o observație esențială: nudul, ca reprezentare artistică a corpului uman dezgolit, devine o oglindă fidelă a perioadelor istorice și a evoluției lor. De-a lungul istoriei, acest gen artistic a trecut prin transformări profunde, reflectând nu doar schimbările estetice, ci și evoluția mentalităților, a convingerilor religioase, a contextelor politice și a paradigmatelor culturale.

În perioada sa de glorie în arta antică, nudul era considerat simbolul excelenței fizice și eroismului. Acesta dezvăluia cu mândrie corpuri bine proporționate și sănătoase, oglindind idealurile culturale ale acelor vremuri. În timpul evului mediu, schimbările de convingeri religioase și noile abordări artistice au adus o transformare semnificativă în reprezentarea corpului uman, unde nuditatea își găsea expresia într-un context religios și simbolic. Cu renașterea, nudul a renăscut, regăsindu-și dinamismul și naturalitatea, oglindind spiritul de redescoperire a culturii clasice.

Iar acum, în epoca contemporană, într-un peisaj artistic dinamic și în continuă schimbare, nudul persistă ca o sursă inepuizabilă de expresie artistică. Este o fereastră spre explorarea noilor tehnologii, a diversității culturale și a schimbărilor sociale rapide. Prin prisma acestor perspective, nudul rămâne o oglindă fidelă a complexității și diversității umane, oferind o platformă pentru dialogul dintre tradiție și inovație, între trecut și viitor.

În concluzie, nudul în artă transcende limitările timpului și spațiului, reflectând modul în care societatea și cultura umană au evoluat și au interacționat în diferite perioade istorice. Este o formă de expresie artistică care își găsește mereu noi sensuri și semnificații, ilustrând în mod elocvent natura schimbătoare a artei și a vieții umane în ansamblu.

Bibliografie (selecție)

1. Cârneli, Magda – *Arte plastice din 1945-1989 Cu o addenda 1990-2010*, ed. Polirom
2. Clark, K. (1956). *The Nude: A Study in Ideal Form*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
3. Nasui, Cosmin - *Erotismul în arta românească modernă și contemporană*, ed. PostModernism Museum
4. Nițuș, Olivia - *Istории marginale ale artei feministe*, ed. Triade
5. *The Feminist Avant - Garde of the 1970s: Works from the Sammlung Verbund*, ed. Prestel 2016
6. Marilena Preda Sânc https://www.gaepgallery.com/viewing_room/resilience-test-marilena-preda-sanc/ (accesat la data de 11.01.2022)
7. Alexandra Șerban, *Femeia Comunistă: Mamă eroină, muncitoare, activistă*, <https://historia.ro/> (accesat 12.06.2022)